

Activitate III.1: Colectarea numelor de referință (toponime, patronime) din documentele medievale referitoare la aliniamentul limes-ului roman ('Calea lui Traian')

Reamintim aici, pe scurt, scopul acestei componente ale cercetării, având în centru toponimia, anume tentativa de a recupera ceva din informația pierdută despre mediul natural din partea de vest a Munteniei. Clarificări asupra mediului ambiant sunt necesare, câtă vreme morfologia obstacolului de graniță nu poate fi explicată strict prin critică militară, sau prin studii de tip „arheologia peisajului”. Unele opțiuni ale planificatorilor romani par cel puțin discutabile, dar posibil – și plauzibil – de explicat prin elemente ale „mediului” care astăzi nu mai sunt pe teren; riscăm, deci, în absența unor astfel de studii, să nu înțelegem motivațiile profunde ale comandanților romani, deci logica constitutivă a monumenului (considerând aici, în spirit UNESCO, că vorbim *despre un singur monument istoric*).

La momentul redactării acestui raport (noiembrie 2016) baza de date pentru toponime și antroponime numără 6650 de înregistrări. Dintre acestea, 6221 sunt toponime transcrise din surse cartografice moderne și contemporane, hărțile-sursă fiind descrise în raportul pentru anul 2015 (secțiunea 2). Reamintim aici că teritoriul de referință este de cca 6000 km², respectiv aproximativ 25 km la vest și la est de fosta graniță romană.

Având în vedere că informația cartografică nu coboară mai jos de finalul veacului al XVIII-lea, am simțit nevoia de a face măcar tentativa de a coborî în timp cu ajutorul documentelor medievale. Au fost parcurse până acum, primele cinci volume DRH¹, fiind acum în lucru volumul 11 (între 1591-93), cât și primele două volume pentru sec. al XVII-lea ale DIR². Au fost selectate, desigur, doar informațiile privitoare la teritoriul de referință al proiectului. În acest fel, au fost realizate în baza de date 335 înregistrări cu informație provenită din DRH (sec. XIV-XVI) și 94 de înregistrări cu material provenit din DIR (începutul sec. XVII).

O observație importantă care se conturează, după volumul de muncă menționat, este că fondul documentar medieval existent nu corespunde exact intențiilor noastre; majoritatea fondului existent a fost reconstituit din fonduri mănăstirești, fiindcă cea mai mare parte a documentelor medievale a fost pierdută odată cu tezaurul trimis în Rusia, în primul război mondial. Desigur, aceasta face ca multe dintre ele să se refere la interese patrimoniale ale mănăstirilor. Doar că, în teritoriul de referință nu există nici o mănăstire importantă, acestea aflându-se la distanțe considerabile, precum Cutlumuz (de la Muntele Athos, care pare și cel mai mare proprietar în zonă, mai ales pe Oltul de jos), Cozia, Govora, Bistrița (la vest de Râmnicu Vâlcea), Curtea de Argeș, Tutana (pe Bascov, la 27 km NV de Pitești, Cotmeana (pe râul cu același nume, dar 13 km în afara perimetrului studiat), Glavacioc (aflată la 15 km est de Teleormanul mijlociu, dar în afara perimetrului). În teritoriul de referință există doar mănăstirea Plăviceni, localizată pe Olt (la limita județelor Teleorman și Olt), și mănăstirea Mușetești-Olt (lângă Slatina). Exact zona mijlocie a zonei de referință, constituită pe axa Turnu-Măgurele – Roșiorii de Vede – Pitești, este cea mai slab reprezentată în corpul documentar.

Din ceea ce ne stă la dispoziție astăzi, cele mai timpurii așezări (sec. XIV-XV) se grupează în jurul Piteștiului (dar în special în triunghiul Pitești-Albota-Mănăstirea Cotmeana) și la nord de Slatina, atestările pentru celelalte zone fiind izolate. Privind acum lucrurile cu ochi arheologici, putem spune că deși zona de la sud de Pitești are cea mai veche locuire medievală, de o anume consistență, deși, tot aici, există un fragment de „val” încă observabil din avion (deși nu de la sol). Iată deci că nu vechimea așezărilor este cea răspunzătoare de prezența/absența vizibilității amenajărilor de graniță. Din punct de vedere strict arheologic, obiectivul acestei clarificări a fost atins.

Se poate afirma, cu privire la zona mijlocie (dar și inferioară, în mare măsură) a *limes*-ului, că a cunoscut o oarecare retardare a dezvoltării așezărilor rurale, observabilă și în secolul al XVI-lea. Din punctul de vedere al conservării monumentelor de epocă romană, această retardare istorică era o premiză favorabilă.

¹ *Documenta Romanias Historica*, Seria B, Țara Românească.

² Documente privind istoria României, Seria B, Țara Românească.

Pe cursul mijlociu-inferior al Cotmenei, în amonte de Urlueni, apare un singur sat atestat, la est de râu, anume Stoiceni (dispărut, imediat la nord de Izbășești), și acela în partea a doua a veacului XVI. Este exact zona în care sunt mari probleme cu identificarea exactă a frontierei, ceea ce, de acum, nu mai poate fi pus pe seama unui îndelungat exercițiu agricol, ci desigur, vor trebui căutate alte cauze.

Din punctul de vedere al observațiilor referitoare la mediu, studiul documentelor nu a adus surprize, confirmând în linii mari imaginea dată de primele reprezentări cartografice de detaliu; astfel, dacă la est de Dănești (sau Drăgănești-Olt, ca reper mai mare) se confirmă largi păduri („dumbrave”) între terasa Oltului și cursul mijlociu-superior al Călmățuiului, doar 17 km mai jos, la sud de confluența celor două văi Călmățui, se confirmă absența pădurilor pe suprafețe mari, de la Olt până la Urlui, făcând un pas mare către înțelegerea faptului că în apropiere de Dunăre câmpia a avut, cel puțin începând din evul mediu, un aspect stepic. Există bune șanse ca această realitate să fi fost mult mai veche.

Desigur, subiectul (sau, mai precis „subiectele”) vor trebui dezvoltate în studii de specialitate de o anume amploare, pentru a exploata cât mai bine fondul documentar colectat.

Baza de date toponimică este accesibilă pe site-ul de proiect, la adresa <http://www.limes-transalutanus.ro/baze-de-date/toponimie.html>.